

سالی که گذشت

در این سرفصل همچنین می‌خوانید:

۴۵ پرنوسان

۴۶ «اقتصاد ایران» در سال گذشته، چالش‌ها و راهکارها

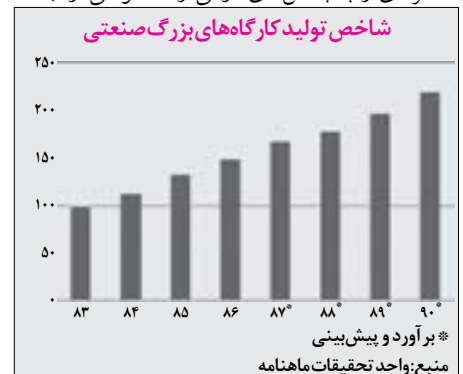
اقتصاد ایران به کدام سو می‌رود؟

بحران جهانی، سیاست‌های انبساطی سال‌های گذشته و حوادث پس از انتخابات، سه فاکتور مؤثر بر رشد اقتصادی کشور در سال قبل به حساب می‌آیند.

سال ۸۸ که سال اصلاح الگوی مصرف بود، یکی از نقاط عطف اقتصاد ایران در دهه‌های اخیر است. به دنبال شرایط نامساعد خارجی و هم‌زمانی این سال با بحران بی‌سابقه بین‌المللی و همچنین جو نامساعد حاکم بر کشور پس از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در خرداد ماه، اقتصاد کشور با نوسانات شدیدی همراه بود.

هر چند ارتباط ضعیف نهادهای مالی و بازار سرمایه ایران با بازارهای هم‌تراز بین‌المللی سبب مصون ماندن نسبی برخی از بخش‌های اقتصادی کشور گردید، ولی وابستگی شدید اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی از یک طرف و کاهش توان رقابتی محصولات صادراتی غیرنفتی از طرف دیگر، مانع در امان ماندن بخش اعظم اقتصاد ایران از شرایط دشوار جهان شد.

از سوی دیگر، اعتراضات و اتفاقات بعد از انتخابات ایران، علاوه بر ناامنی اقتصادی، زبان‌های اقتصادی گسترده‌ای را به بخش‌های دولتی و خصوصی از جمله

چشم‌انداز ماهنامه «اقتصاد ایران»، رشد محصول ناخالص داخلی (GDP) کشور با ۰/۷ واحد درصد کاهش از ۲/۲ درصد در سال ۸۷ به ۱/۵ درصد در سال ۸۸ تنزل یافته است. همچنین، گزارش معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری نشان می‌دهد که طی ۴ برنامه توسعه‌ای که پس از انقلاب در کشور اجرا شده، فقط در برنامه سوم، رشد اقتصادی هدف محقق شده است. طبق این گزارش، در برنامه اول توسعه، رشد اقتصادی مورد هدف ۸/۱ درصد و عملکرد اقتصادی کشور ۷/۴ درصد، در برنامه دوم رشد هدف ۵/۱ درصد و عملکرد ۳/۲ درصد و در برنامه سوم رشد مورد نظر ۶ درصد که در این دوره عملکرد کشور ۶/۱ درصد بوده است. مقایسه عملکرد و اهداف پیش‌بینی شده در برنامه چهارم نیز نشان می‌دهد که در ۳ سال اول این برنامه، میانگین رشد اقتصادی سالانه ۶/۷ درصد بوده که از متوسط رشد سالانه مورد نظر برنامه برای این سه سال (حدود ۷/۴ درصد) در سطح پایین‌تری قرار گرفته است. شایان ذکر است نرخ هدف برای رشد اقتصادی کشور در برنامه پنجم توسعه که قرار است از سال ۸۹ در کشور اجرا شود، ۸ درصد در نظر گرفته شده است.

انرژی

بنا بر اعلام آپک، متوسط قیمت نفت خام ایران در سال ۲۰۰۹ با کاهش ۲۰ دلاری نسبت به سال قبل از آن به ۶۰ دلار و ۶۲ سنت در هر بشکه رسید. در نیمه نخست سال ۸۸ میانگین تولید نفت خام کشور با رشد منفی ۱۰ درصد نسبت به دوره مشابه سال ۸۷ به ۳ میلیون و ۵۳۵ هزار بشکه در روز کاهش یافت. در این مدت، متوسط صادرات نفت خام ایران نیز با ۱۱/۵ درصد تنزل نسبت به سال قبل، به سطح ۲ میلیون و ۴۰ هزار بشکه در روز رسید.

مخابرات، صاحبان کسب و پیشه، برگزارکنندگان تورهای مسافرتی و هتل‌داران، شهرداری‌ها و بانک‌ها وارد آورد. به گفته یکی از اعضای هیأت مدیره جامعه تورگردانان ایران، ضمن آن که بسیاری از تورهای خارجی تحت تأثیر شرایط داخل کشور پس از انتخابات لغو شدند، حوادث اخیر ناوگان هوایی کشور نیز باعث شد تا همان تعداد اندک گردشگران هم تمایل به استفاده از مسیرهای هوایی ایران را از دست بدهند.

در این میان، سیاست‌های انبساطی سال‌های گذشته را نیز نباید از یاد برد. اجرای سیاست‌های پولی، بودجه‌ای و ارزی انبساطی توان افزایش مستمر رشد اقتصادی را ندارد. لذا رشد بالا که در اوایل اجرای این نوع سیاست‌ها اتفاق می‌افتد، در واقع موقتی بوده و متعاقباً حول روند بلندمدت اقتصاد کشور کاهش می‌یابد - خصوصاً اگر این سیاست‌ها بهره‌وری را نشان نگرفته و به افزایش آن منجر نشود.

با توجه به مطالب فوق، کارشناسان واحد تحقیقات ماهنامه «اقتصاد ایران» با در نظر گرفتن شرایط حاکم بر کشور، به بررسی شاخص‌ها و وضعیت بخش‌های مختلف اقتصاد ایران در سال ۸۸ پرداخته‌اند.

رشد اقتصادی

سال ۸۸ در حالی به پایان می‌رسد که بانک مرکزی ایران هنوز آمار رسمی مربوط به رشد اقتصادی را برای سال مالی ۸۷ منتشر نکرده است. ولی طبق برآورد هیأت

به علاوه در شش ماهه اول سال ۸۸ تولید برق کشور با ۳/۷ درصد رشد نسبت به سال گذشته، بالغ بر ۱۱۹ میلیارد و ۶۰۰ میلیون کیلووات ساعت گردید که طی این مدت، بیشترین و کمترین میزان تولید برق به ترتیب توسط نیروگاه‌های گازی و سیکل ترکیبی و نیروگاه‌های آبی، دیزلی و بادی صورت گرفت.

از سوی دیگر، مقایسه شاخص‌های انرژی ایران با دیگر کشورها نشان می‌دهد، شدت مصرف انرژی در ایران بسیار بیشتر از متوسط جهانی است. میانگین مصرف سوخت خودروها در کشور به ازای هر یکصد کیلومتر پیمایش ۱۰/۷ لیتر است که این رقم، طبق استاندارد جهانی ۵/۵ لیتر می‌باشد. همچنین تلفات انرژی در بخش انتقال انرژی الکتریکی در شبکه سراسری در ایران ۲۱ درصد محاسبه شده، در حالی که متوسط جهانی تلفات انرژی در این بخش ۷ درصد است. شایان ذکر است، متوسط راندمان نیروگاه‌های کشور ۳۵ درصد است که این رقم در جهان ۴۵ درصد می‌باشد.

ساختمان

بخش ساختمان که یکی از موتورهای محرک اقتصاد به حساب می‌آید، سهم زیادی در محصول ناخالص داخلی ایران دارد و از آنجایی که بیش از ۱۱۰ نوع حرفه و شغل به ساخت‌وساز وابسته‌اند، رکود در آن به معنی افزایش بیکاری است. با وجود این که بخش عمده‌ای از تولید سیمان در سدسازی، جاده‌سازی یا طرح‌های عمرانی مصرف می‌شود، اما طی سال ۸۸ به دلیل رکود حاکم بر بخش ساختمان، بسیاری از کارخانجات تولیدکننده سیمان از ظرفیت کامل خود برای تولید استفاده نکردند. رکود در صنعت ساختمان، علاوه بر شرکت‌های ساختمانی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری در این بخش و سایر صنایع نظیر فولاد را نیز بی‌بهره نگذاشت. رکود این بخش بر بورس نیز سایه انداخت، به طوری که سهام شرکت‌ها و هلدینگ‌های ساختمانی، فلزات، کاشی و سرامیک هم در مسیر نزول قرار گرفتند. بنا بر گزارش بانک مرکزی، تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در شش ماه اول سال ۸۸ نسبت به مدت مشابه سال ۸۷ به شدت آفت پیدا کرده و از ۱۰۲ هزار و ۸۱ پروانه صادر شده به ۶۴ هزار و ۱۴۲ پروانه کاهش یافته است. شایان ذکر است که شهر تهران به مراتب وضع بدتری را تجربه کرده و تعداد پروانه‌های ساختمانی آن در شش ماه اول سال ۸۸ به یک سوم مدت مشابه سال قبل رسیده است. همچنین، تازه‌ترین گزارش وزارت بازرگانی از نتایج رهگیری معاملات مسکن، گویای آن است که هر چند حجم خرید و فروش‌ها در پاییز امسال نسبت به تابستان، در تهران و کل کشور به ترتیب ۲۹ و ۳۳ درصد کاهش پیدا کرده، اما ارزش معاملات بر مبنای قیمت هر متر مربع واحد مسکونی، در این مدت تقریباً ثابت مانده است. گفتنی است سامانه رهگیری معاملات مسکن،

متوسط قیمت هر متر مربع واحد مسکونی در شهر تهران را در حال حاضر ۱۵ میلیون و ۴۸۰ هزار ریال و برای کل کشور ۶ میلیون و ۸۰ هزار ریال اعلام کرده است.

ارقام موجود در گزارش وزارت مسکن از روند پیشرفت مسکن مهر و رشد تصاعدی ساخت‌وساز در پروژه‌های ۹۹ ساله حکایت می‌کند، به طوری که از ۹۸۰ هزار متقاضی واجد شرایط نهایی مسکن مهر، ۴۵۰ هزار نفر موفق به دریافت پروانه ساخت شده‌اند و ۲۰۰ هزار واحد مسکونی نیز در مرحله فونداسیون قرار گرفته است. نکته قابل توجه آن است که تا پایان دولت نهم، فقط عملیات ساخت ۸۰ هزار واحد مسکونی از طرح مهر شروع شده بود، اما در ماه‌های اخیر، این رقم به ۲۰۰ هزار واحد رسیده است.

از سوی دیگر، متوسط شاخص دستمزد کارگران ساختمانی در ۹ ماهه اول سال ۸۸ به عدد ۲۶۷/۸ رسید که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل از افزایش ۱۰/۷ درصدی حکایت دارد. همزمان، متوسط شاخص‌های دستمزد بنا و کارگر ساده ساختمانی، به ترتیب به اعداد ۲۵۸/۲ و ۲۶۴/۲ بالغ گردید که نسبت به دوره مشابه سال ۸۷ به ترتیب ۸/۳ و ۳/۵ درصد افزایش داشته است.

صنعت

علیرغم آن که آمار دقیقی از ظرفیت کل صنایع کشور از طرف مسئولان وزارت صنایع اعلام نشده، اما آمارهای شنیده شده حاکی از آن است که متوسط واحدهای تولیدی کشور با ظرفیت اسمی ۳۰ تا ۴۰ درصد در حال فعالیت هستند. به گفته رئیس هیأت مدیره انجمن صنایع غذایی ایران، عمده صنایع غذایی با ۲۰ تا ۵۰ درصد ظرفیت، کار می‌کنند. سید محمد حسینی اعلام کرد که صنایع آردسازی به دلیل کمبود گندم با ۳۰ درصد و صنایع تولید شیر با ۵۰ درصد ظرفیت فعالیت می‌کنند. به گفته وی، از ۲۸۰ کارخانه تولیدکننده ماکارونی تنها ۱۰ کارخانه فعال هستند و صنایع تولید قند نیز از ۶/۵ میلیون تن ظرفیت دریافت چغندر، تنها یک میلیون تن دریافت کرده و با حدود ۲۰ درصد ظرفیت کار می‌کنند. شایان ذکر است که بر اساس دستورالعمل ابلاغی وزارت صنایع و معادن به استان‌های کشور مبنی بر ابطال طرح‌های صنعتی که پیشرفت فیزیکی آنها کمتر از ۴ درصد بوده است، طی یک سال گذشته جواز تأسیس بیش از ۸ هزار طرح صنعتی غیرفعال در استان تهران باطل شده است.

ناگفته نماند که طی ماه‌های اخیر در بخش‌هایی از صنعت شاهد رشد ظرفیت تولید و بهبود صادرات بوده‌ایم. برای نمونه، طی ۱۰ ماه ابتدای سال ۸۸ بالغ بر ۱۶۳ میلیون و ۵۶۳ هزار متر مربع کاشی و سرامیک در کشور تولید شد که براساس اعلام دفتر صنایع معدنی، با تولید این میزان کاشی و سرامیک در مدت یاد شده، بخش صنعت کشور شاهد رشد ۶/۵ درصدی در تولید این محصول نسبت به

مدت مشابه سال ۸۷ بوده است. همزمان، شرکت سنگ آهن مرکزی، رقمی معادل ۳۱ میلیون و ۴۳۳ هزار و ۸۹۰ تن سنگ آهن استخراج کرد که یک میلیون و ۲۵۰ هزار و ۷۴۰ تن از آن صادر شد. همچنین، میزان صادرات فولاد خام و محصولات فولادی در مجموع برابر با ۹۰۷ هزار و ۲۱۸ تن به ارزش حدود ۴۰۰ میلیون دلار بود که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته، از نظر وزنی ۸۳ درصد افزایش داشت. در طی این مدت، خودروسازان داخلی کشور موفق به تولید یک میلیون و ۱۴۶ هزار و ۴۱۰ دستگاه انواع خودرو شدند که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۹ درصد رشد نشان می‌دهد.

از سوی دیگر، شاخص بهای تولیدکننده گروه اختصاصی صنعت در ۹ ماهه اول سال ۸۸ نسبت به دوره مشابه سال قبل ۱/۳ درصد رشد داشت. شایان ذکر است که این شاخص در پایان سه ماهه سوم سال ۸۷ معادل ۲۱/۸ درصد بود. همچنین نرخ سود مورد انتظار تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن از سال ۸۶ تاکنون ثابت و برابر با ۱۲ درصد می‌باشد.

کشاورزی

بهره‌وری در بخش کشاورزی که سهم ۳/۳ درصدی در محصول ناخالص داخلی (GDP) کشور دارد و ۱۲ درصد از نیروی کار ایران را در خود جای داده، به شدت کاسته شده است. بر اساس برآوردهای صورت گرفته، هزینه برداشت محصولات کشاورزی در ایران دست کم ۵۰ درصد بیشتر از کشورهای دیگر است که همین امر باعث افزایش هزینه تولید در داخل کشور می‌شود. همچنین علیرغم آن که پس از سقوط دولت عراق، ایران توانست بازارهای این کشور را در حوزه محصولات کشاورزی و صنایع غذایی در اختیار بگیرد، اما در سال‌های اخیر به دلیل خلا موجود در حوزه بازاریابی و رقابت‌پذیری، بازارهای این کشور به ترکیه واگذار شده‌اند. علاوه بر آن، تا چند سال گذشته میوه و تره‌بار ایرانی از دبی به مقصد عربستان بارگیری می‌شد، اما در حال حاضر بازارهای میوه و تره‌بار دبی در اختیار عربستان قرار گرفته است؛ هندوانه، سیب زمینی و پیاز تولیدی عربستان به قیمت ارزان‌تر و با کیفیت و بسته‌بندی برتر در بازارهای دبی، قدرت رقابت را از محصولات ایرانی گرفته است.

در این میان علاوه بر آن که محصولات کشاورزی صادراتی توان رقابت خود را از دست داده‌اند، واردات بی‌رویه محصولاتی که در داخل کشور توان تولید آنها وجود دارد، ضربه دیگری به بخش کشاورزی ایران وارد ساخته است. به عنوان مثال، اگر چه اکثر کارخانه‌های تولید قند در حال حاضر با کمتر از ۳۰ درصد ظرفیت خود کار می‌کنند، اما بر اثر واردات بی‌رویه شکر و نیز تولید شکر داخلی که بدون مشتری مانده، انبارهای کارخانه‌ها مملو از شکر است. ■